

Ta dejavnost in dejstvo, da kot vodja katedre za sodobno zgodovino ne skrbi le za strokovno sodelovanje njenih članov, temveč tudi za pristne kolegialne in prijateljske odnose med njimi, kažeta jubilentove značajne odlike. Prof. dr. Dušan Nečak praznuje svoj življenjski jubilej sredi novih raziskovalnih načrtov, dosedanje uspešno delo pa je porok, da jih bo tudi udeležil, kar mu - hkrati s čestitkami zanj - iskreno želimo.

*Miroslav Stiplovšek*

---

## Stane Granda - šestdesetletnik

---



Letos slavi šestdesetletnico znanstveni svetnik in redni univerzitetni profesor dr. Stane Granda. Dobrih pet let je bil sodelavec Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, 35 let pa je naš delovni tovariš in prijatelj. Med zgodovinarji je splošno poznan in cenjen sogovornik, ki je dejaven na vseh področjih raziskovanja slovenske zgodovine.

Dr. Stane Granda se je rodil 8. aprila 1948 v Novem mestu, kjer je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Po maturi leta 1967 se je vpisal na Filozofsko fakulteto Univerze v Ljubljani, na kateri je leta 1973 diplomiral iz zgodovine in sociologije. Zgodovino je študiral zelo zavzeto in leta 1972 prejel Prešernovo nagrado za študente. Takoj po diplomi se je zaposlil na našem inštitutu, ki se je takrat imenoval Inštitut za zgodovino delavskega gibanja. Na njem je bil do konca leta 1978 zaposlen kot asistent za agrarno zgodovino. Leta 1978 je obranil magistrsko nalogo z naslovom Obremenitev slovenskega kmeta z davki 1850-1914. Na inštitutu je bil od leta 1974 do 1978 urednik naše revije *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*.

Januarja 1979 je prešel na Zgodovinski inštitut Milka Kosa pri SAZU, na katerem je postal asistent za zgodovino Slovencev v 19. stoletju. Aprila 1984 je bil imenovan za v raziskovalnega sodelavca, julija 1984 je bil izvoljen za višjega raziskovalnega sodelavca, leta 1989 pa v raziskovalnega svetnika; ta naziv je imel do leta 1995. Medtem je 15. februarja 1995 doktoriral in bil nato izvoljen v znanstveni naziv; 30. junija 1995 je bil za pet let izvoljen v naziv višji znanstveni sodelavec, leta 2000 pa v naziv znanstveni svetnik s trajnim mandatom.

Na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa je bil brez funkcije samo dve leti; že leta 1981 so ga imenovali za tajnika inštituta, leta 1983 pa za njegovega upravnika. Upravnik inštituta je bil pred tem akademik dr. Fran Zwitter. Leta 1981 so se akademijski inštituti združevali v novonastajajoči Znanstvenoraziskovalni center in Stane Granda je bil izbran za pomočnika vršilca dolžnosti direktorja ZRC SAZU v ustanavljanju. Ko je bil ZRC SAZU končno ustanovljen, je bil januarja 1984 izvoljen za pomočnika direktorja ZRC SAZU in to funkcijo je opravljal polne tri mandate.

Od svoje prve zaposlitve dalje je sodeloval kot delegat ali pa kot član različnih samoupravnih teles v okviru Raziskovalne skupnosti Slovenije.

Veliko dela je prof. dr. Stane Granda opravil na področju uredniške politike zgodovinopisnih publikacij. Štiri leta je bil glavni urednik inštitutske revije *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, od leta 1981 je član uredniškega odbora *Kronike*; bil je tudi njen urednik. Prav tako je bil član uredniškega odbora *Zgodovinskega časopisa* in več njegovih publikacij. Bil je sourednik za zgodovino pri *Enciklopediji Slovenije* in urednik *Slovenske kronike* 19. stoletja. Od leta 1996 do leta 2000 je bil predsednik *Zveze zgodovinskih društev Slovenije* in potem še štiri leta njen podpredsednik; v tej funkciji je organiziral in vodil 29. zborovanje zgodovinarjev v Izoli, 30. na Rogli in 31. v Mariboru ter uredil tri zbornike referatov. Bil je predsednik organizacijskega odbora *Slovenska osamosvojitve* 1991 ob njeni desetletnici leta 2001 v Brežicah. Od leta 2002 do 2004 je bil član sveta *Narodnega muzeja*, od leta 2003 do 2005 je bil predsednik *Znanstvene sekcije Zveze zgodovinskih društev Slovenije*. Od leta 2004 do 2005 je bil član senata slovenistike na *Politehniko* v Novi Gorici. Od leta 2005 je član *Sveta za splošno izobraževanje*, v okviru katerega je predsednik *Komisije za učbenike*. Je predsednik programskega sveta *RTC Slovenija* in član ali predsednik različnih civilnodružbenih organizacij in ustanov.

Kot raziskovalec slovenske zgodovine je Stane Granda zelo dejaven. Opus njegovih objav je zelo obsežen. Prva njegova znanstvena razprava je bila s področja raziskovanja meščanske revolucije leta 1848 in to tematiko je pozneje zaokrožil z doktorsko disertacijo. Magistrsko nalogo *Obremenitev Slovenskega kmeta z davki od leta 1850 do 1914* je končal leta 1978. Sistematično je zbiral vire in literaturo s svojega raziskovalnega področja ter se kritično odzival tudi na ugotovitve uglednih avtorjev. Z objavami knjižnih poročil, ocen in polemik je nadaljeval tudi po odhodu na *Zgodovinski inštitut Milka Kosa*. Njegova bibliografija po *Cobissu* obsega 127 knjižnih poročil in ocen, 8 predgovorov in spremnih besedil, 14 polemik in diskusijskih prispevkov, 14 intervjujev, 39 biografskih in drugih jubilejnih sestavkov, predvsem pa 8 strokovnih monografij. Predvsem je treba izpostaviti tri njegove samostojne znanstvene monografije (*Dolenjska v revolucionarnem letu 1848/49*, *Prva odločitev Slovencev za Slovenijo: dokumenti z uvodno študijo in osnovnimi pojasnili*, *Škofija Novo mesto*), 62 člankov za *Enciklopedijo Slovenije*, 36 člankov za *Slovensko kroniko* 19. stoletja, ki jo je izdala *Nova revija*, 67 znanstvenih in strokovnih člankov v znanstvenih revijah in zbornikih, 22 poljudnih člankov, 38 objav z znanstvenih in strokovnih konferenc in simpozijev, 88 objav znanstvenih in strokovnih sestavkov v monografskih publikacijah. Je avtor učbenika zgodovine za tretji letnik gimnazije. Prav tako je mentor in komentor pri doktorskih disertacijah in pri diplomskih delih. Bil je urednik štirinajstih strokovnih publikacij in zbornikov. Sodeloval je pri izvedbi pet radijskih in televizijskih oddaj in pri razstavi o izseljeništvu. Organiziral je tri znanstvene simpozije ter imel na različnih znanstvenih konferencah 32 strokovnih predavanj, ki niso bila natisnjena.

Na raziskovalnem področju zaznamujejo vsebino njegovih znanstvenih monografij in razprav trije sklopi: problemi iz gospodarske zgodovine, revolucionarno leto 1848 glede na razvoj politike in narodne zavesti ter cerkvena zgodovina glede na odnos Rimskokatoliške cerkve do slovenske politike, kulture in gospodarstva. Njegove razprave s področja gospodarske zgodovine obsegajo zelo široko paleto problemov. Na področju agrarne zgodovine je raziskoval urejanje in odkup tlake

ter vinogradništvo in vinarstvo na Dolenjskem, predvsem pa obremenitev slovenskega kmeta z davki. V več izvirnih razpravah je obravnaval zavarovalništvo, bančne ustanove in zadružništvo v slovenskih deželah; gospodarske razmere pri Slovencih v revolucionarnem letu 1848, rast Ljubljane v gospodarsko središče Slovenije od 1850 do 1914; korenine slovenskega podjetništva v Sloveniji, vpliv plemstva, trgovcev in poslovnežev na slovensko gospodarstvo ter vpliv gospodarskih kriz in prelomnih obdobij na slovensko gospodarstvo. Posvečal se je položaju družbenih elit v prvi polovici 19. stoletja, predvsem ugotavljanju njihove družbene vloge in njihovega političnega opredeljevanja v revolucionarnem letu 1848. S posebno pozornostjo je raziskoval družbeni položaj in gospodarsko vlogo plemstva na Slovenskem neposredno pred propadom fevdalizma. Pri raziskovanju pomena plemstva v letih 1780 do 1945 je v dunajskih knjižnicah evidencialno veliko literature, zlasti neobjavljenih doktoratov. V zvezi z delom na virih za zgodovino Slovencev je pregledoval tudi prezidialne spise tržaškega gubernija. Zlasti se je posvečal ugotavljanju navzočnosti Slovencev v javnem življenju v Trstu, Istri in na Goriškem, na Dunaju in v osrednji Sloveniji (Slovenci in propaganda proti frankfurtskim volitvam, Iz kulturnega v politični narod).

Stane Granda se je posvečal tudi raziskovanju rasti narodne zavesti; v zvezi s tem je preučeval vplive obrtnišтва in poslovnih krogov na slovensko narodno zavest ter njihovo družbeno moč in vpliv na gospodarski in kulturni napredek posameznih krajev in mest. Obravnaval je vprašanja slovenstva v obdobju Ilirskih provinc, ki se je odlikovalo še v času predmarčne dobe. Raziskoval je tradicije slovenske zavesti pri nekaterih znanih slovenskih družinah od začetka 19. stoletja do vižmarskega tabora. S posebnim žarom je raziskoval gospodarske kulturne in politične razmere na Dolenjskem (Janez Trdina in Novo mesto, Usoda nekdanje freisinške posesti na Dolenjskem, K zgodovini cvička). V zadnjem obdobju prevladujejo referati na priložnostnih simpozijih, ki imajo tudi mednarodni značaj. Že dvajset let se z referati udeležuje tematskih simpozijev v Rimu, ki jih organizira vrh Rimskokatoliške cerkve na Slovenskem (od Missijevega leta 1988 do Toroševega leta 2007). Sodeluje pri mnogih jubilejnih in slavnostnih prireditvah slovenske države.

Prof. dr. Staneta Granda sem spoznal leta 1972 na otvoritvi tekstilnega oddelka Tehniškega muzeja v Bistri; naslednje leto je prišel v službo na Inštitut za zgodovino delavskega gibanja. Na Inštitutu je bil zaposlen pet let; od tega je bil eno leto pri vojakih. V tem času je pripravil študijo Obremenitev slovenskega kmeta z davki 1850-1914. S to tematiko magistriral 23. junija 1978 kot sedmi magister na Slovenskem. Ker se je usmerjal v gospodarsko zgodovino in ker je bil dolenjski rojak, sva se veliko družila. Stane Granda je bil vedno prijeten sogovornik. Skoraj vsak dan smo z dr. Jožetom Šornom razpravljali o gospodarskih problemih v zgodovini. Vsi smo se učili od dr. Šorna. Če nismo bili razporejeni za strokovno debato, nam ni bilo treba govoriti o vremenu, razgovorili smo se o vinogradništvu in ugibali, kaj bi lahko pridelovali po strmih dolenjskih gričih, če ne bi bilo vinske trte. Česa posebno pametnega sicer nismo ugotovili, v pogovorih pa smo kljub temu uživali. Dobršen del zasluga za to je imel takrat mladi Stane Granda, ki je sedaj že dolgo znanstveni svetnik in tudi redni univerzitetni profesor. Ob njegovem jubileju mu želimo še veliko življenjske energije, zdravja, dobre volje in vse najboljše.

*France Kresal*